

УДК 338.1

ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF ECONOMIC AND INVESTMENT ACTIVITY IN UKRAINE

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Harvat O.A. / Гарват О.А.

с.е.с., аs.prof. / к.е.н., доц.

ORCID: 0000-0002-4404-3219

Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, Instytut's'ka, 11, 29016

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Інститутська 11, 29016

Анотація. Дослідження присвячене встановленню та всебічній оцінці поточного стану підприємницької активності суб'єктів господарювання в Україні, а також аналізу ключових показників соціально-економічного розвитку суб'єктів великого, середнього та малого підприємництва за видами економічної діяльності. При аналізі основних соціально-економічних показників розвитку країни було використано такі методи дослідження, як: теоретичного аналізу та формальної й діалектичної логіки – для з'ясування сутності форм і методів розвитку економіки країни та статистичні методи – для оцінки рівня її розвитку.

У статті встановлено, що здійснити аналіз ефективності економічної та інвестиційної діяльності в Україні доцільно за такими показниками, як: кількість діючих підприємств, рівень зайнятості, обсяги виробництва та реалізації продукції, додана вартість; частка малих і середніх підприємств у зайнятості, обсязі реалізованої продукції та доданої вартості, зокрема за видами економічної діяльності. За результатами аналізу встановлено, що рівень підприємницької активності в Україні має тенденцію зростання, проте, значення переважної більшості основних показників, що характеризують рівень соціально-економічного розвитку країни мають негативну тенденцію.

Ключові слова: підприємство, виробництво, реалізація, додана вартість, інвестиція, ефективність.

Вступ.

Проблемні питання у сфері становлення та розвитку національної економіки є предметом дослідження багатьох вчених усього світу. Україна не є виключенням. Найбільш значущими є результати дослідження оприлюдненні у моніторингу глобального підприємництва (GEM) [1], ініціатива прозорості видобувних галузей «Звіт про Україну 2020» (EITI Report of Ukraine 2020) [2], Status Report on Information Requirements in EMU [3], експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні [4].

До числа найбільш актуальних проблем в даний час відносяться проблеми подальшого розвитку економіки країни, яка перебуває у стадії війни, як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі, зокрема із урахуванням її орієнтації на євроінтеграцію. Для характеристики сучасного стану економіки країни важливо оцінити основні показники її соціально-економічного розвитку, встановити обсяги виробництва і реалізації продукції, витрати на додану вартість, визначити кількість суб'єктів господарювання та результативність їх діяльності.

Метою статті є на основі аналізу ключових економічних показників діяльності суб'єктів господарювання України встановити основні тенденції її розвитку національної економіки та шляхи її подальшої розбудови.

Основний текст.

При проведенні аналізу ефективності діяльності підприємств України за критеріями великих, середніх та малих виходитиме з їх розмірів, які визначені Господарським кодексом України в редакції від 22.03.2012, а саме: мікропідприємства – чисельність працівників менше 10 осіб, річний дохід менше або дорівнює 2 мільйони євро; малі підприємства – від 10 до 49 працівників, річний дохід менше або дорівнює 10 мільйонів євро; середні підприємства – від 50 до 249 працівників; великі підприємства – чисельність працівників 250 і більше осіб, річний дохід менше або дорівнює 50 мільйонів євро.

Загальновідомо, що ефективність економічної системи залежить від рівня державного управління, ефективності виробництва та розвитку соціальної сфери. Тому, аналіз ефективності здійснення економічної діяльності передбачає проведення всебічної оцінки за такими показниками, як: кількість діючих підприємств, рівень зайнятості, обсяги виробництва та реалізації продукції, додана вартість, економіка підприємництва без урахування фінансового посередництва; частка малих і середніх підприємств у зайнятості, обсязі реалізованої продукції та доданої вартості (таблиця 1).

Таблиця 1 – Динаміка показників, що характеризують ефективність економічної та інвестиційної діяльності в Україні за 2019 – 2021 рр.¹

Показник	2019 рік		2020		2021		Темп зростання 2021 р. / 2020 р., %
	млрд. грн	%	млрд. грн	%	млрд. грн	%	
Номинальний валовий внутрішній продукт	3977,2	100	4222,0	100	5459,6	100	129,3
Обсяг виробленої продукції, усього, у т.ч.	7183,19	100	7517,73	100	10118,12	100	134,6
Обсяг реалізованої продукції, усього	10479,11	100	11062,3	100	14958,01	100	135,2
великі підприємства	3631,42	34,6	3626,39	32,8	5140,37	34,4	141,8
середні підприємства	4149,48	39,7	4384,68	39,6	5900,05	39,4	134,6
малі підприємства	2698,21	25,7	3051,23	27,6	3917,59	26,2	128,4
Витрати виробництва, усього	4675,32	100	4988,65	100	-	-	-
Додана вартість за витратами виробництва	2744,3	100	2883,24	100	-	100	-
великі підприємства	999,62	36,5	935,89	32,5	-	-	-
середні підприємства	1175,65	42,8	1141,17	39,6	-	-	-
малі підприємства	569,03	20,7	806,18	27,9	-	-	-
Капітальні інвестиції, всього	524,48	100	398,48	100	509,33	100	127,8
великі підприємства	239,96	45,8	190,11	47,7	263,13	46,4	138,4
середні підприємства	200,08	38,1	163,69	41,1	197,77	38,8	120,8
малі підприємства	84,44	16,1	44,68	11,2	75,43	14,8	168,8

Примітки: ¹ Складено автором за даними Державного комітету статистики України [5, 6]

За останні три роки до початку війни в країні, для економіки України характерне постійне зростання за усіма ключовими показниками, що характеризують рівень її розвитку. Так, номінальний ВВП у 2021 році зріс на 29,3 % відносно попереднього 2020 року, і на 37,3 % у порівнянні з базовим 2019 роком. Темпи зростання обсягів виробництва і реалізації продукції були майже однаковим, і становили 34,6 % і 35,2 % відповідно. При цьому, випереджаюче зростання обсягів реалізації продукції відносно обсягів її виробництва зумовлено реалізацією залишків готової продукції. Лєвова частка в обсязі реалізації продукції припадає на середні підприємства, що підкріплюється показниками отриманої доданої вартості. На середні підприємства у 2019 році припадало від 39,6 % у 2020 р. до 42,8 % у 2019 р. отриманої в Україні доданої вартості. У 2021 році вперше відбулося переважання значення показника темпу зростання реалізованої продукції великими підприємствами у порівнянні з середніми та малими підприємствами, зокрема на 7,2 %. Це важливо, оскільки до 2021 року за показником обсягу реалізації продукції великі підприємства мали від'ємні показники, зокрема у 2020 р. темп падіння становив 0,14 %.

Аналіз темпу зростання показника доданої вартості за витратами виробництва у звітному 2021 році здійснити неможливо внаслідок відсутності офіційних статистичних даних. Разом з тим, бачимо, що у 2020 році відносно попереднього 2019 року значення цього показника зросло на 5,1 %. Разом з тим, загальні витрати на виробництво продукції зростали швидшими темпами, зокрема з 4675,32 млрд. грн у 2019 р. до 4988,65 млрд. грн у 2020 р. або на 6,7%. Особливість економічної ситуації в Україні полягає у тому, що найбільше преференцій від держави отримують великі підприємства, а результативність діяльності суб'єктів господарювання найвища у представників малого та середнього підприємництва. Так, на середні підприємства протягом усього аналізованого періоду припадає найбільша питома вага в обсягах реалізації продукції (від 39,4 у 2021 р. до 39,7 % у 2019 р.), у показниках доданої вартості (від 39,6 % у 2020 р. до 42,8 у 2019 р.), у показниках капітальних інвестицій (від 38,1 % у 2019 р. до 41,1 % у 2020 р.). Це свідчить про те, що великі підприємства, як правило не є ефективним менеджером, і працює не з повною віддачою. Вартість капітальних вкладень у звітному 2021 р. зросла відносно попереднього 2020 р. на 27,8 %. Проте, якщо порівнювати із базовим 2019 роком – скоротилась на 2,9 %. Таким чином, показник середньорічного зростання капітальних інвестицій в економіку України становив 1,1 %.

За останні роки, малі та середні підприємства стали рушійною силою розвитку економіки країни. Так, за даними Державної служби статистики України, у 2020 році вони становили приблизно 99,9 відсотка суб'єктів господарювання у країні (майже 83 відсотки з них – мікропідприємства) [5]. При цьому, внесок українських малого і середнього бізнесу у зайнятість населення та обсяги реалізації продукції наближається до показників розвинених країн, і становив 73 % і 63 % відповідно. У 2020 році їх внесок у додану вартість становив 67,5 %, у 2019 році – 63,5 %. За підсумками 2021 року в цілому в регіонах спостерігалися позитивні тенденції щодо динаміки виробництва в ключових сферах розвитку: промисловості, сільському господарстві, будівництві та

освоєнні капітальних інвестицій [7].

Однією із найважливіших складових ефективності економічної системи є економічна ефективність інвестицій. У 2021 році підприємствами та організаціями країни за рахунок усіх джерел фінансування було освоєно понад 528,8 млрд. грн капітальних інвестицій. Найбільші частки капітальних інвестицій у їх загальному обсязі припадали на м. Київ (32,2%), Дніпропетровську (12,4%), Київську (6,8%), Донецьку (5,7%), Львівську (4,5%) та Полтавську (4,5%) області. Індекс капітальних інвестицій за звітний період в цілому по Україні становив 113,0 % проти 61,8 % у 2020 році. Збільшення обсягу освоєних капітальних інвестицій спостерігалось у 24 регіонах, зокрема найбільше обсяги капітальних інвестицій зросли у Запорізькій (на 39,2 %), Львівській (37,7 %), Київській (на 35,1 %), Вінницькій (на 33,1 %), Чернігівській (на 23,7 %), Чернівецькій (на 23,6 %), Тернопільській (на 22,5 %) та Черкаській (на 22,4 %) областях. Зменшення інвестицій зафіксовано у Волинській області на 30,8%. Обсяг капітальних інвестицій на одну особу в середньому по Україні у 2021 році становив 11551,4 гривень. При цьому, територіальна диспропорція щодо обсягів капітальних інвестицій на одну особу зменшилася проти 2020 року (40,7 рази) і склала 39,7 рази (максимальне значення у 2021 році спостерігалось у м. Києві – 54684,4 грн., мінімальне у Луганській області – 1375,9 грн.) [7].

Результати попередньо проведеного нами дослідження показали, що рівень підприємницької активності суб'єктів господарювання в Україні з початку повномасштабних воєнних дій (від 24 лютого 2022 р. до тепер) не лише має тенденцію до зростання, а випереджаючого зростання відносно останніх 10 років дослідження. Так, у 2022 році кількість суб'єктів господарювання зросла на 1918065 одиниць або в 3,8 рази [8]. Разом з тим, слід відзначити, що у 2022 р. значення показника номінального ВВП скоротилось на 4,9 %.

Динаміку основних показників, що характеризують розвиток соціально-економічної сфери України приведено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Динаміка показників соціально-економічного розвитку України за 2019 – 2022 рр.²

Показник	Рік				Темп зростання, % 2022 р./2021 р
	2019	2020	2021	2022	
Середньомісячна заробітна плата одного працівника номінальна, грн	10497	11591	14014	14859	106,0
Заборгованість із виплати заробітної плати – усього, млн. грн	3034,4	3136,7	3207,1	3072,3	95,8
Середні споживчі ціни, грн	7190,14	7608,50	8209,82	9274,27	113,0
Індекс споживчих цін	x	105,8	107,9	113,0	x
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн	2480308,8	2479337,0	3584251,0	2064729,1	57,6
У т. ч. реалізовано за кордоном	650410,4	710363,2	1018607,7	443899,8	43,6
Обсяг виробленої сільськогосподарської продукції, млн. грн	840629,0	937301,33	1072272,7	767747,25	71,6

Продовження таблиці 2

Обсяг виробленої будівельної продукції (виконаних будівельних робіт), млн. грн	181697,9	202080,8	258073,6	113828,2	44,1
Індекс будівельної продукції	x	111,2	127,7	44,1	x
Вантажообіг, млн. ткм	33885,2	44346,52	289253,6	165935,7	57,3
Пасажирообіг, млн. пас. км	107943,3	48243,82	62343,5	31142,8	49,9
Оборот роздрібною торгівлю, млн. грн	1094045,2	1201624,0	1443343,0	1397825,0	96,8
Експорт товарів, млн. грн	1636416	1637399	2224704	1840563	82,7
Імпорт товарів, млн. грн	-1947599	-1681526	-2286067	-2712325	/118,6/
Сальдо (+, -) млн. грн	-311183	-44127	-61363	-871762	-

Примітки: ² Складено автором за даними Державного комітету статистики України [5, 9, 10].

З даних, приведених у таблиці 2 видно, що у звітному 2022 році значення усіх основних показників, що характеризують рівень соціально-економічного розвитку країни, за виключенням показника рівня середньомісячної заробітної плати, мають негативну тенденцію. Найбільших втрат зазнала економіка у сфері скорочення обсягів виробництва будівельної продукції, зокрема темп падіння становив 55,9 % у порівнянні із попереднім довоєнним 2020 роком. Обсяг виробленої сільськогосподарської продукції скоротився відносно 2020 р. на 304525,5 млн. грн або на 28,4 %. Обсяг реалізованої промислової продукції скоротився на 42,4 %. При цьому темп падіння обсягів реалізованої промислової продукції за кордон був швидшим, і становив 56,4 %. Вантажопотік скоротився на 42,7 %, а пасажиропотік – на 50,1 %.

Висновки.

За результатами проведеного аналізу можна стверджувати, що вплив війни на вітчизняну економіку є значним. Сьогодні складність ситуації, у якій опинилась економіка країни переважною частиною населення ще не усвідомлюється у повній мірі, оскільки у 2021 році (за рік до війни) – економіка України знаходилась у стані «піднесення» за усіма основними показниками, що характеризують рівень її ефективності. Так, у 2021 році значення показника номінального валового продукту зросло на 29,3 % відносно попереднього 2020 року; обсяг виробництва продукції – зріс на 34,6 %; величина капітальних інвестицій – зросла на 27,8%; розмір середньомісячної заробітної плати зріс на 21 % відносно 2020 р., і на 33,5 % у порівнянні із базовим 2019 роком. Обсяг реалізації промислової продукції у 2021 р. зріс на 1104914 млн грн або на 44,6 %. Обсяг виробництва сільськогосподарської продукції зріс на 14,4 % відносно 2020 р. і на 27,6 % у порівнянні з 2019 р. Обсяг виробництва будівельної продукції зріс на 27,7 % відносно 2020 р., і на 42,0 % відносно 2019 р. Обороти роздрібною торгівлю зріс на 20 % відносно 2020 р. і на 32 % відносно 2019 р. Показник експорту товарів також мав тенденцію до зростання, зокрема на 35,9 % у порівнянні з попереднім 2020 роком. Вантажообіг у звітному році зріс у порівнянні з попереднім 2020 роком на 244907,1 млн. ткм або у 6,5 рази. Навіть значення показника пасажирообороту у звітному 2021 році, який відносно базового 2019 року скоротився на 43 % (таке падіння було обумовлено

всесвітньою загрозою для життя – пандемією COVID-19), відносно 2020 року – зріс на 29,2 %. Усвідомлення того, що регіони України, які забезпечували понад 75 % валових продажів усіх основних галузей економіки, крім сільського господарства та будівництва, зазнали масштабних руйнувань, обумовлює розуміння, що слід готуватися до затяжної економічної кризи, яка, нажаль, не завершиться із припиненням війни. Тому, для найшвидшого відновлення економіки країни в цілому, слід впроваджувати наявний прогресивний досвід країн, які також зазнали, в свій час, руйнацій в результаті військових дій і успішно відбудували економіки своїх країн. У сфері поживлення інвестиційного клімату необхідно перейти від донатів до фандрейзингу.

Література:

1. Global Entrepreneurship Monitor 2021/2022 Global Report: Opportunity Amid Disruption. London : GEM. URL: <https://gemconsortium.org/file/open?fileId=50900> (дата звернення 21.04.2023).
2. National report of ukraine 2020 : EITI Report of Ukraine 2020. URL: https://eiti.org/sites/default/files/attachments/en_2020_ukraine_eiti_report.pdf (дата звернення 18.04.2023).
3. Status Report on Information Requirements in EMU. Economic and financial committee, Brussels, 4 November 2008. URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/workshops/2009/ottawa/AC188-Bk1.PDF> (дата звернення 21.04.2023).
4. Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Аналітичний звіт. Київ : програма розвитку ООН в Україні, 2022, 77 с.
5. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 27.04.2023).
6. Україна у цифрах 2021. Статистичний збірник. Київ, 2022. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/08/zb_Ukraine%20in%20figures_21u.pdf (дата звернення 26.04.2023).
- 7 Аналіз стану соціально-економічного розвитку областей та міста Києва за 2021 рік. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/analiz-soczialno-ekonomichnogo-rozvytku-regioniv-za-2021-rik> (дата звернення 26.04.2023).
8. Гарват О. А. Аналіз підприємницької активності в Україні. Вісник ХНУ, 2022. С. 70-75.
9. Реалізація промислової продукції. *Офіційний сайт міністерства фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/trade/prod/2019/> (дата звернення 26.04.2023).
10. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення. Світовий Банк, Уряд України, Європейська Комісія. 2022. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099545009082226957/pdf/P1788430ed0f5e0050b9870be5ede7337c6.pdf> (дата звернення 26.04.2023).

References.

1. Global Entrepreneurship Monitor 2021/2022 Global Report: Opportunity Amid Disruption. London : GEM. URL: <https://gemconsortium.org/file/open?fileId=50900> (data zvernennia

21.04.2023).

2. National report of Ukraine 2020: EITI Report of Ukraine 2020. URL: https://eiti.org/sites/default/files/attachments/en_2020_ukraine_eiti_report.pdf (data zvernennia 18.04.2023).

3. Status Report on Information Requirements in EMU. Economic and financial committee, Brussels, 4 November 2008. URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/workshops/2009/ottawa/AC188-Bk1.PDF> (data zvernennia 21.04.2023).

4. Ekspres-otsinka vplyvu viiny na mikro-, mali ta seredni pidprijemstva v Ukraini. Analitichnyi zvit. Kyiv : prohrama rozvytku OON v Ukraini, 2022, 77 s.

5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (data zvernennia 27.04.2023).

6. Ukraina u tsyfrakh 2021. Statystychnyi zbirnyk. Kyiv, 2022. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/08/zb_Ukraine%20in%20figures_21u.pdf (data zvernennia 26.04.2023).

7 Analiz stanu sotsialno-ekonomichnoho rozvytku oblastei ta mista Kyieva za 2021 rik. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/analiz-soczialno-ekonomichnogo-rozvytku-regioniv-za-2021-rik> (data zvernennia 26.04.2023).

8. Harvat O. A. Analiz pidprijemnytskoi aktyvnosti v Ukraini. Visnyk KhNU, 2022. S. 70-75.

9. Realizatsiia promyslovoi produktsii. Ofitsiinyi sait ministerstva finansiv Ukrainy. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/trade/prod/2019/> (data zvernennia 26.04.2023).

10. Shvydka otsinka zavdanoi shkody ta potreb na vidnovlennia. Cvitovyi Bank, Uriad Ukrainy, Yevropeiska Komisiia. 2022. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099545009082226957/pdf/P1788430ed0fce0050b9870be5ede7337c6.pdf> (data zvernennia 26.04.2023).

Abstract. *The study is devoted to the establishment and assessment of the current state of entrepreneurial activity of business entities in Ukraine, as well as analyzing key indicators of socio-economic development of large, medium, and small business entities by types of economic activity.*

When analyzing the main socio-economic indicators of the country's development, such research methods were used as: theoretical analysis and formal and dialectical logic - to clarify the essence of the forms and methods of development of the country's economy, and statistical methods - to assess the level of its development.

The article establishes that it is expedient to analyze the efficiency of economic and investment activity in Ukraine according to such indicators as: the number of operating enterprises, the level of employment, the volume of production and sale of products, added value; the share of small and medium-sized enterprises in employment, volume of sales and added value, in particular by types of economic activity.

Based on the results of the analysis, it was established that the level of entrepreneurial activity in Ukraine has a growing trend, however, the values of the vast majority of the main indicators characterizing the level of socio-economic development of the country have a negative trend. It has been established that the impact of the war on the domestic economy is considerable.

For the fastest recovery of the country's economy as a whole, it is necessary to implement the existing progressive experience of countries that also suffered, at one time, destruction as a result of military operations and successfully developed their countries' economies. In the area of revitalizing the investment climate, it is necessary to move from donations to fundraising.

Key words: *enterprise, production, realization, added value, investment, efficiency.*